

Dr hab. Krystyna Gawlik, prof. PSW

Mikołów, 29.06.2020

Państwowa Szkoła Wyższa

im. Papieża Jana Pawła II

w Białej Podlaskiej

Recenzja rozprawy doktorskiej

mgr Aleksandry Sadziak

**pt. „Autorski program nauczania czynności ruchowych a poziom i jakość ich wykonania
przez uczniów z autyzmem dziecięcym”**

Autyzm jest całościowym zaburzeniem rozwoju ujawniającym się we wczesnym okresie życia. Dane epidemiologiczne wskazują, iż liczba dzieci ze spektrum autyzmu rośnie, co generuje potrzebę poszukiwania jak najskuteczniejszych metod edukacyjno-terapeutycznych. Dzieci ze spektrum autyzmu mają zaburzony rozwój motoryczny, co ogranicza samodzielność i adaptację społeczną. Pomimo różnych terapii stosowanych w rewalidacji, nie udokumentowano jednoznacznie skuteczności którejs z nich i wciąż istnieje potrzeba poszukiwania nowych możliwości. Wskazuje się, iż kształtowanie zdolności motorycznych jest jednym z ważnych działań terapeutycznych, wspomagających również funkcje poznawcze i społeczne. Praca z dzieckiem autystycznym stawia przed nauczycielem wychowania fizycznego szczególnie trudne zadanie, zwłaszcza w kontekście dużego zróżnicowania pod względem rozwoju psychoruchowego. Doktorantka uwzględniła w badaniach dzieci z autyzmem i jednocześnie głębszą niepełnosprawnością intelektualną, co stanowi szczególne wyzwanie dla badacza. Temat podjęty przez Doktorantkę jest ważny poznawczo i aplikacyjnie, i może stanowić inspirację dla osób pracujących z dziećmi z autyzmem. Dodatkowo cennym elementem jest wykorzystanie ćwiczeń Programu Treningu Aktywności Motorycznej (MATP) i włączenie badanych w ruch Olimpiad Specjalnych.

Przedstawiona do recenzji rozprawa doktorska ma układ typowy dla prac empirycznych. Praca jest bardzo obszerna (moim zdaniem zbyt obszerna), zawiera 290 stron. Składają się na nią: streszczenie w języku angielskim, część teoretyczną będącą wprowadzeniem w problematykę badań

w świetle literatury, prezentacja celu i pytań badawczych, metodologiczne podstawy badań, prezentacja wyników, dyskusja, podsumowanie i wnioski, spis rycin i tabel, aneks.

Wprowadzenie teoretyczne w problematykę badawczą

Część teoretyczna pracy zawiera 6 podrozdziałów, w których Autorka w obszerny sposób przedstawia zagadnienia dotyczące spektrum autyzmu. Podejmowane problemy dotyczą między innymi motoryczności i aktywności fizycznej osób ze spektrum autyzmu oraz metod terapeutycznych wspomagających rozwój. Teoretyczne rozważania wskazują na bardzo dobrą znajomość tematu i rozeznanie w najnowszej literaturze, co świadczy o autentycznym zaangażowaniu Doktorantki w przedmiot badań. Rozdział ten napisany jest bardzo starannie i komunikatywnie. Wydaje mi się jednak, iż jest zbyt rozbudowany, a niektóre treści nie nawiązują do tematu badań i mogły być pominięte bez uszczerbku dla całości pracy, np. związane z teoriami poznawczymi dotyczącymi zaburzeń spektrum autyzmu (rozdział 1.2.).

Założenia metodologiczne badań

Celem nadrzędnym badań było „rozpoznanie zależności między usprawniającym motorykę zaplanowanym działaniem edukacyjnym a poziomem wsparcia i jakością wykonania wybranych czynności ruchowych u osób z autyzmem dziecięcym”. Przedstawiony cel zgodny jest z tematem badań. Wydaje mi się jednak, iż zrzęcniej byłoby napisać „rozpoznanie zależności między działaniem edukacyjnym usprawniającym motorykę a poziomem wsparcia.....”, jako że każde działanie edukacyjne jest działaniem planowanym.

Autorka postawiła pytania badawcze, które nawiązują do celu badań i są poprawnie sformułowane. Tym niemniej wydaje mi się, iż podział pytań na dwie grupy jest zbędny. Grupa I pytań odnosiła się do stanu przed rozpoczęciem realizacji autorskiego programu edukacyjnego, grupa II do stanu osiąganego na poszczególnych etapach eksperymentu. Takie pogrupowanie pytań nie jest konieczne, gdyż aby odpowiedzieć na pytania z grupy II „**Jakie** zmiany wystąpiły w poziomie wsparcia.....” oraz „**Jakie** zmiany wystąpiły w jakości wykonania.....” musi być znany stan początkowy.

W badaniach uczestniczyło 18 uczniów z autyzmem dziecięcym i z niepełnosprawnością intelektualną umiarkowaną i znaczną w wieku 8-12 lat. Dobór grupy był celowy i nie budzi zastrzeżeń. W opisie grupy badanej Autorka przedstawiła informacje o każdym dziecku. Taki opis wydaje mi się zbędny, chyba że w wynikach badań cyfry zaznaczone na rycinach 1-4 i tabelach 4-7, oznaczają konkretne dziecko, np. 1 to Stanisław B, ale nie doszukałam się takiego przyporządkowania. Tylko wtedy czytelnik mógłby przypisać wynik konkretnemu dziecku i taki opis byłby zasadny. Ponadto Autorka w analizie wyników badań, niejednokrotnie odnosiła się do wartości średnich całej grupy.

Autorski program nauczania czynności ruchowych jest niewątpliwie nowatorski, uwzględnia nie tylko kształtowanie sprawności fizycznej ale również jakość zachowania (uczestniczenie, uważność, zachowania zakłócające). Wykazanie związków pomiędzy tymi zmiennymi będzie miało niebagatelny wpływ na optymalizację działań edukacyjno-terapeutycznych, nie tylko kontekście lekcji wychowania fizycznego. Zaplanowanie eksperymentu stanowiło niewątpliwie duże wyzwanie. Autorka musiała nie tylko uwzględnić indywidualne możliwości psychofizyczne (dzieci były bardzo zróżnicowane pod tym względem) ale również precyzyjnie ustalić organizację badań, wykorzystane metody, zasady, narzędzia badawcze. Kolejną trudność wynikała z konieczności powołania pięciu niezależnych sędziów oceniających efekty eksperymenty po każdym jego etapie. Przyjęcie takiej procedury jest godne podziwu i uwiarygadnia efekty autorskiego programu nauczania czynności ruchowych dzieci z autyzmem.

Wydaje mi się jednak, że opis autorskiego programu nauczania jest zbyt obszerny, szereg informacji w nim zawartych zamazuje główny sens przedstawianego programu. Ponadto Autorka powtarza niektóre treści kilkakrotnie (np. str. 100). Uważam również, iż przedstawione ogólne zasady pracy z osobami z autyzmem wykorzystywane w nauczaniu czynności ruchowych powinny znaleźć się w części teoretycznej. Opis metod wychowania fizycznego jest zbędny, informacje o metodach znaleźć można w każdym podręczniku metodyki wychowania fizycznego (wystarczyło odnieść się do literatury). Tak obszerne przedstawienie metodologii badań w efekcie nie ułatwia śledzenia zamierzeń Autorki.

Wyniki

Wyniki przedstawiono w sposób czytelny i logiczny. Wyodrębnienie przez Doktorantkę podrozdziałów ułatwia czytelnikowi analizę wyników badań. Wyniki zobrazowano 18 rycinami i 11 tabelami. Tym niemniej mam kilka drobnych uwag. Niektóre zdania są nazbyt rozbudowane. Zamierzeniem Autorki była zapewne przejrzystość tekstu, jednakże osiągnęła skutek odwrotny np. „Można zatem stwierdzić, że im większy stopień uczestniczenia podczas wykonywanej czynności ruchowej, kiedy to badany uczeń jest zdolny do inicjatywy (uczestniczenie) oraz czas jego koncentracji jest jednocześnie dłuższy podczas aktywności (uwaga), tym poziom wsparcia podczas wykonania czynności ruchowej jest również wyższy, co może oznaczać, że uczeń jest bardziej samodzielny i nie oczekuje żadnej formy pomocy od prowadzącego” (str. 144).

W opisie analizy statystycznej (rozdz. 2.5.) Autorka podała, jaki poziom istotności przyjęto w pracy i jakim testem był określany, dlatego nie ma potrzeby powtarzania tych treści w opisie wyników.

Doktorantka wytypowała czterech uczniów do analizy jakościowej. Byli to uczniowie najbardziej odbiegających od reszty grupy, dwóch o najniższym poziomie wsparcia i dwóch wykazujących najbardziej nietypowe zmiany w poziomie wsparcia. Taki zabieg zasługuje na uwagę, pozwolił u wybranych dzieci na szczegółową analizę postępów lub ich braku a także co istotne, zgłębienie przyczyn odstawania uczniów od ogólnego zarysu zmian. Moja uwaga dotyczy faktu, iż Doktorantka w opisie przypadku niepotrzebnie powieliała informacje o uczniach zawarte w rozdziale 2.3.

W rozdziale znalazły się lapsusy językowe, jak na przykład w opisie Tymoteusza W „ciało pozbawione było napięcia mięśniowego przy większości czynności ruchowych”. Chodziło zapewne o zmniejszone napięcie mięśniowe (str. 157).

Dyskusja

Dyskusja, podobnie jak część teoretyczna dysertacji, świadczy o bardzo dobrej znajomości przez Doktorantkę tematu badań. Autorka przedstawia wyniki badań własnych na tle innych doniesień. Dyskusja napisana jest konsekwentnie pod kątem sprawności fizycznej dzieci z autyzmem. Autorka wskazuje na wyniki innych eksperymentów, jak również na specyficzne uwarunkowania i trudności tego procesu. Na uwagę zasługuje fakt, iż większość piśmiennictwa, do którego odwołuje się Autorka pochodzi z ostatniej dekady.

Podsumowanie i wnioski

Autorka sformułowała dwa wnioski odnoszące się do stanu początkowego i trzy do stanu końcowego autorskiego programu nauczania ruchu, które stanowią odpowiedź na postawione pytania badawcze. Wnioski wydają mi się zbyt rozbudowane, zwłaszcza że część treści w nich zawartych znalazła się również w podsumowaniu. Na podstawie wyników badań własnych i analizy literatury Autorka przedstawiła osiem postulatów i przypuszczeń, które stanowią wskazówkę dla terapeutów, wychowawców, nauczycieli i opiekunów osób z autyzmem dziecięcym podczas realizacji programów wsparcia. W myśl zasady, iż nauka powinna służyć praktyce uważam, iż wskazanie postulatów i przypuszczeń, i to nie tylko na podstawie badań własnych ale również innych autorów, i refleksji nad zagadnieniem, ma bardzo dużą wartość aplikacyjną i jest niezwykle cenną wartością pracy.

Piśmiennictwo

Piśmiennictwo jest bardzo obszerne, zawiera 438 pozycji. Na uwagę zasługuje fakt, iż jest to w większości piśmiennictwo z ostatniej dekady. Autorka wszystkie pozycje opisała bardzo starannie.

Podsumowując, mogę stwierdzić, iż przedstawiona do recenzji rozprawa doktorska jest w mojej ocenie dobrze przygotowana, oryginalna i zawiera nowe elementy poznawcze i aplikacyjne. Wartość tej pracy to między innymi wykazanie możliwości kształtowania sprawności fizycznej u dzieci z autyzmem i zwrócenie uwagi na zależności pomiędzy kształtowaniem sprawności fizycznej a jakością zachowania (uczestniczenie, uważność, zachowania zakłócające). Zrealizowany autorski program nauczania czynności ruchowych wykazał, iż dzieci z autyzmem są nie tylko podatne na stymulację ruchową (wzrost poziomu wsparcia), jak również stymulację w zakresie zachowań w trakcie wykonywania czynności ruchowych. Wykazał również, iż efekty terapii utrzymywały się przez dłuższy okres czasu (12 miesięcy) po jej zakończeniu. Wyniki te mogą być inspiracją dla pedagogów i terapeutów. Moje uwagi odnoszą się głównie do faktu, iż Autorka nazbyt rozbudowała część teoretyczną i metodologię badań. Wydaje się, iż chciała przekazać jak najwięcej swojej wiedzy i w związku z tym jak najwięcej treści, co nie zawsze jest dobrym rozwiązaniem, ponieważ istotna jest również umiejętność filtrowania wiedzy.

Na podstawie całości pracy stwierdzam, że przedstawiona do recenzji praca Pani mgr Aleksandry Sadziak pt. „Autorski program nauczania czynności ruchowych a poziom i jakość ich wykonania przez uczniów z autyzmem dziecięcym” spełnia ustawowe wymogi i kryteria stawiane rozprawom doktorskim. Stanowi samodzielny i nowatorski dorobek Autorki, zawiera nowe elementy poznawcze i aplikacyjne. Uwagi wymienione w recenzji nie umniejszają wartości pracy, a mają być pomocne w dalszym rozwoju naukowym Doktorantki.

W związku z pozytywną oceną wnoszę do Wysokiej Rady Wydziału Wychowania Fizycznego Akademii Wychowania Fizycznego we Wrocławiu o dopuszczenie Pani mgr Aleksandry Sadziak do dalszych etapów przewodu doktorskiego.

Z poważaniem

L. Gawiłik